

ALMAN SİYASİ MİZAH PROPAGANDASININ KUT'ÜL-AMARE ZAFERİ'NE BAKIŞI

Caner ÇAKI¹, Mustafa KARACA²

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda Birleşik Krallık'a karşı kazandığı Kut'ül-Amare Zaferi, Batı Cephesi'nde kilitlenen savaşta yeni bir zafer bağlamında Alman İmparatorluğu için etkili bir propaganda aracı olmuş ve Alman mizah dergilerinde zaferi konu alan karikatürler yayımlanmıştır. Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda Alman mizah dergilerinin Kut'ül-Amare Zaferi'ni propaganda boyutunda ne şekilde yansıttığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Alman mizah dergilerindeki karikatürler, Karl Bühler'in Organon Modeli ışığında göstergebilim yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada dergilerde Kut'ül-Amare Zaferi üzerinden doğrudan Birleşik Krallık'ın yenilgisine odaklanılarak Birleşik Krallık'ın güçsüz ve başarısız bir ülke şeklinde yansıtıldığı tespit edilmiştir. Bu şekilde Alman propagandasının Alman kamuoyunda İttifak Devletleri'nin Birinci Dünya Savaşı'nı kazanacağına yönelik inancı güçlendirmeye çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Mizah, Kut'ül-Amare, Birinci Dünya Savaşı, Almanya

JEL Kodları: N44, N45

GERMAN POLITICAL HUMOR PROPAGANDA'S VIEW OF THE KUT'UL-AMARA VICTORY

Abstract

The Kut-al-Amara Victory, won by Ottoman Empire against United Kingdom in the First World War, became an effective propaganda tool for German Empire in the context of a new victory in the war locked on the Western Front, and cartoons about the victory were published in German humor magazines. The study aimed to determine how German humor magazines in the First World War reflected the Kut-Al-Amara Victory in the propaganda dimension. For this purpose, cartoons in German humor magazines were analyzed using the semiotic method in the light of Karl Bühler's Organon Model. In the study, it was determined that the magazines reflected United Kingdom as a weak and unsuccessful country through Kut-Al-Amara Victory, focusing on the defeat of United Kingdom. In this way, it was concluded that German propaganda sought to strengthen the belief in German public opinion that Central Powers would win the First World War.

Keywords: Propaganda, Humor, Kut-al-Amara, World War I, Germany

JEL Codes: N44, N45

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Mucur Meslek Yüksekokulu, caner_caki@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1523-4649>

² Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mustafa_karaca@anadolu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8204-6154>

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Alman orduları Batı Cephesi'nde İtilaf Devletleri'ne karşı önemli zaferler kazanmış, kazanılan bu zaferler Alman basınında propaganda amaçlı etkili şekilde sunulmuştur. Buna karşılık ilerleyen süreçte Batı Cephesi'nde savaş kilitlenmiş ve İtilaf Devletleri, Alman ordularının ilerleyişini durdurmuştur. Batı Cephesi'nde savaşın kilitlenmesi, Alman propagandasının Alman halkının savaştaki moralini yüksek tutmak için Batı Cephesi'nin dışında yeni zaferlere ihtiyaç duymasına yol açtığı söylenebilir. Bu doğrultuda Birinci Dünya Savaşı'nda Alman İmparatorluğu'nun müttefiki olan Osmanlı İmparatorluğu'nun cephelerde kazandığı zaferler, Alman İmparatorluğu için önemli propaganda malzemeleri haline geldiği ileri sürülebilir. Ayrıca Alman İmparatorluğu'nda savaş öncesinde Türklere yönelik imgelerde de radikal bir değişim yaşanmıştır. Bu bağlamda savaş öncesi güçsüz ve yaşlı olarak temsil edilen Türkler, savaş zamanında cesur, enerjik, kahraman ve çalışkan gibi olumlu imgelerle sunulmuştur (Keleş, 2016, s. 140). Çanakkale Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri'ne karşı ardı ardına kazandığı zaferler, Alman basınında geniş yer bulmuş ve bu zaferler, İtilaf Devletleri'ne karşı yürütülen propaganda savaşında Almanlar için önemli bir propaganda silahına dönüşmüştür. Benzer şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri'ne karşı mücadele ettiği Irak Cephesi'nde elde ettiği Kut'ül Amare Zaferi de Çanakkale Zaferi gibi Alman propagandasında etkili bir şekilde işlenmiştir. Bu propaganda sürecinde Alman siyasi hiciv dergileri önemli bir rol üstlenmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda Alman İmparatorluğu'nda propaganda araçları olarak hizmet eden Alman siyasi hiciv dergileri, karikatürlerinde Kut'ül Amare Zaferi'ni işleyerek Alman kamuoyuna çeşitli propaganda mesajları vermiştir. Bu dergilerdeki karikatürlerde Kut'ül Amare Zaferi'ne yönelik söylemlerin ortaya konulması, Alman İmparatorluğu'nun Kut'ül Amare Zaferi'ne propaganda boyutunda bakışını yansıtması bakımından önem taşımaktadır. Bu siyasi hiciv dergilerinde Kut'ül Amare Zaferi'nin ne şekilde işlendiğinin ve hangi propaganda mesajlarının verildiğinin ortaya konulmasına hedeflenmiştir. Dönemin önde gelen Alman siyasi hiciv dergileri içerisinde yer alan *Kladderadatsch*, *Lustige Blätter*, *Meggendorfer-Blätter*, *Simplicissimus* ve *Der wahre Jacob* adlı beş siyasi hiciv dergisindeki Kut'ül Amare Kuşatması'nı konu alan karikatürler, göstergebilim yönetimi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgularla şu sorulara yanıt bulmaya çalışılmıştır:

- Alman siyasi hiciv dergilerinin Kut'ül Amare Kuşatması'nı konu alan karikatürlerinde Osmanlı İmparatorluğu ve Birleşik Krallık ne şekilde resmedilmiştir?
- Alman siyasi hiciv dergilerinin Kut'ül Amare Kuşatması'nı konu alan karikatürlerinde Birleşik Krallık'a yönelik nasıl bir imaj oluşturulmaya çalışılmıştır?

Kut'ül Amare Zaferi, Türkiye'de 2018-2019 tarihleri arasında TRT 1'de yayınlanan *Mehmetçik Kut'ül Amare* adlı 33 bölümlük bir dizide konu edilmiştir (IMDB, 2018-2019). Zaferin 100. yılı olan 2016 yılından itibaren pek çok çevre tarafından Kut'ül Amare Zaferi'nin yıl dönümü kutlanmıştır. Bununla birlikte günümüzde Kut'ül Amare Zaferi'nin geçmişte unutturulmaya çalışıldığına yönelik tartışmalar yapılmıştır. Çalışmada incelenen karikatürler üzerinden son dönemde ön plana çıkarılan Kut'ül Amare Zaferi'nin Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri'nin propagandasındaki önemini tespit edilmesi amaçlanmıştır. Böylece zaferin, Alman karikatürleri üzerinden geçmişteki izlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

TARİHİ SÜREÇ

1871 yılında birliğini sağlayan Alman İmparatorluğu, bir süre birliğin kurucusu Şansölye Otto von Bismarck'ın mevcut duruma göre hareket etme prensibini içeren Realpolitik'ine göre yöneltmiştir. 1888 yılında II. Wilhelm'in Alman tahtına geçmesi ve 1890 yılında Bismarck'ın şansölyelik görevinden ayrılmasıyla Alman İmparatorluğu, Realpolitik'ten Weltpolitik'e yönelmiştir. Weltpolitik gereği Alman İmparatorluğu, Birleşik Krallık'la uluslararası alanda rekabete girişmiş ve yayılmacı bir siyasete yönelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın temellerinden birini oluşturan bu rekabet, Alman İmparatorluğu'nun Orta Doğu'daki İngiliz etkisini kırmak için Osmanlı İmparatorluğu'yla yakınlaşmasına yol açmıştır. Bu yakınlaşma, İttihat ve Terakki Partisi'nin Osmanlı İmparatorluğu'nda iktidara gelmesiyle daha da artmıştır. Nihayetinde iki ülke, 2 Ağustos 1914 tarihinde gizli bir ittifak anlaşması imzalayarak Birinci Dünya Savaşı'ndaki müttefiklerinin temelini atmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa katılması, Karadeniz'de meydana gelen bir saldırı neticesinde olmuştur. Amiral Wilhelm Souchon komutasındaki Osmanlı donanması, 27 Ekim 1914 tarihinde denize açılmış ve 29 Ekim günü Rus limanlarına saldırmıştır (Zürcher, 2019, s. 909). Bunun üzerine Osmanlı İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu'nun yanında Birinci Dünya Savaşı'na dâhil olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na katılmasıyla birlikte Alman siyasi hiciv dergilerinde Osmanlı İmparatorluğu üzerinden belirli propaganda mesajları verilmiştir. Bu propagandalardan biri Osmanlı İmparatorluğu'nun Birleşik Krallık'ın egemenliği altında bulunan Mısır'a yönelik gerçekleştireceği askerî harekâta yönelik olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nda Alman İmparatorluğu, Schlieffen Planı adı verilen bir sadırı planı hazırlamış, plan çerçevesinde Alman orduları hem Batı'da Fransızlarla hem de Doğu'da Ruslarla savaşmayı hedeflemiştir. Alman orduları güçlerinin ağırlığını önce Fransa'ya, Fransa mağlup edildiği takdirde de Rusya'ya yöneltmeyi planlamıştır. Buna karşılık savaşta Belçika'nın direnişi, Birleşik Krallık'ın Fransa'ya

yardımı ve Fransa'ya karşı istenilen üstünlüğün kurulamaması, planın başarısız olmasına yol açmıştır. 1914 yılında meydana gelen 1. Marne Savaşı'nda Batı Cephesi kilitlenmiş, 1915 yılı da cephede her iki tarafın birbirine üstünlük kuramamasıyla geçmiştir.

Alman İmparatorluğu, Batı Cephesi'nde hem Fransa'ya hem de Birleşik Krallık'a karşı mücadele vermiş, savaşın başlarında elde ettiği başarılarla karşılık Fransa ve Birleşik Krallık, Alman İmparatorluğu'nun ilerleyişini durdurmayı başarmıştır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır'a yönelik gerçekleştirdiği kanal harekâtları, Alman siyasi hiciv dergilerinde geniş yer bulmuş ve Mısır'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun tehdidi altında olduğuna yönelik algılar oluşturulmaya çalışmıştır. Mısır'ın Osmanlı İmparatorluğu tarafından ele geçirilmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Süveyş Kanalı'nı denetimi altına almasıyla birlikte Birleşik Krallık'ın sömürgelerinden gelen yardımların önüne geçilmesi planlanmıştır. Bu durumda Batı Cephesi'nde Alman İmparatorluğu'na yönelik baskının azalması ve savaşın Alman İmparatorluğu'nun lehine sonuçlanması amaçlanmıştır. Alman İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik bir diğer propagandası da Osmanlı padişahının elinde bulundurduğu halifelik makamı olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun cihat ilanı ile birlikte İtilaf Devletleri'nin denetimi altında bulunan Müslümanların İtilaf güçlerine karşı ayaklanması planlanmıştır. Alman siyasi hiciv dergilerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun cihat ilanına da yer verilerek, İtilaf Devletleri'nin zor duruma düşeceğine yönelik algı meydana getirilmiştir. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu'nun Orta Doğu'da İtilaf Devletleri'ne karşı cihat yönlü saldırı politikası önemli ölçüde başarısız olmuştur. Nitekim cihat, İslam'ın doğduğu yer olan Arabistan'da kök salmamıştır (McKale, 1993, s. 236). Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu, Mısır'a yönelik saldırılarında da başarılı olamamış ve Orta Doğu'da Birleşik Krallık kuvvetlerine karşı geri çekilmeye başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaşmıştır. Bu cepheler içerisinde Çanakkale Cephesi'nde İtilaf Devletleri'ne karşı mücadele ederek büyük bir zafer elde ederken, Ruslara karşı mücadele ettiği Kafkas Cephesi'nde savaşın başlarında üstünlük sağlayamamıştır. Galiciya Cephesi ve Balkan Cephesi'nde ise Osmanlı İmparatorluğu müttefiklerine yardım etmiştir. Bunun yanında Osmanlı ordusu, Suriye-Filistin Cephesi ve Hicaz-Yemen Cephesi'nde de Birleşik Krallık'a karşı savaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda Birleşik Krallık'a karşı mücadele ettiği cephelerden biri de Irak Cephesi'dir. Birleşik Krallık, savaşın başlarında Basra'yı işgal etmiş, Basra'yı geri almak isteyen Osmanlı kuvvetleri ise başarılı olamamıştır. Buna karşılık Selman-ı Pak Muharebesi'nde Birleşik Krallık, Osmanlı İmparatorluğu'na üstünlük kuramamış ve 6. Ordu Komutanı Mareşal Colmar Freiherr von der Goltz'ün emri üzerine Osmanlı ordusu, İngiliz ordusunu Kut'ül Amare'de kuşatmıştır. Bölgede gerçekleşen Vadi Muharebesi, I. Felahiye Muharebesi ve Sâbis Muharebesi'nde Osmanlı

İmparatorluğu Birleşik Krallık'a karşı zafer elde etmiştir. Von der Goltz'un 19 Nisan 1916 tarihinde ölümüyle yerine Mirliva Halil (Kut) getirilmiş ve 29 Nisan 1916 tarihinde de İngiliz General Charles Townshend ve ordusu Osmanlı İmparatorluğu'na teslim olmuştur.

PROPAGANDA BOYUTUNDA KUT'ÜL AMARE

Propaganda, kitleleri istenilen yönde ikna etme sanatıdır. Günümüzde siyasi arenada etkin bir şekilde yararlanılan propaganda sanatı, tarih boyunca egemen güçlerin fikirlerini kitlelere benimsetmek amacıyla kullanılmıştır. Geçmiş dönemlerde günümüzdeki iletişim teknolojilerinin mevcut olmaması nedeniyle sınırlı sayıda iletişim aracıyla propaganda faaliyeti gerçekleşmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda da savaşan taraflar, önemli ölçüde gazete, dergi, poster ve kartpostal gibi basılı iletişim araçları üzerinden propagandaya girişmiştir. Bu propaganda faaliyetlerinde taraflar, halklarının savaş çabasını arttırmayı, rakiplerini itibarsızlaştırmayı ve müttefiklerine yönelik de olumlu algılar oluşturmayı amaçlamıştır. İttifak Devletleri'nin merkezi gücünü oluşturan Alman İmparatorluğu'nda propaganda etkili bir silah olarak kullanılmış, ülkedeki pek çok mecra Alman propagandasına hizmet etmiştir. Bu dönemde Alman mizah dergileri hem Alman İmparatorluğu'nu yüceltmiş hem de müttefiklerine yönelik Alman halkı nezdinde olumlu imaj oluşturmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Alman İmparatorluğu'nun elde ettiği zaferlerin dışında Alman İmparatorluğu'nun müttefiki Osmanlı İmparatorluğu'na ilişkin de propagandaya girişilmiştir. Alman karikatürlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun ilan ettiği cihat ve Mısır'a yönelik askerî harekât resmedilmiştir.

Mısır ve cihat yönlü propagandanın dışında İtilaf Devletleri'ne karşı Osmanlı İmparatorluğu'nun elde ettiği zaferler de Alman siyasi hiciv dergilerindeki karikatürlerde yer almıştır. Bunlar içerisinde Çanakkale Savaşı ön plana çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Çanakkale Savaşı'ndan İtilaf Devletleri'ne karşı zafer kazanmış ve İtilaf Devletleri, Çanakkale'den çekilmek zorunda kalmıştır (Doyle ve Bennett, 1999, s. 12). Çanakkale Savaşı sürecinde İtilaf Devletleri'nin aldığı ağır yenilgiler karikatürlerde geniş yer bulmuş, bu karikatürler üzerinden İtilaf Devletleri'nin savaşı kazanamayacaklarına yönelik düşüncenin oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun aldığı yenilgilere ise Alman siyasi hiciv dergilerinde yer verilmemiş, karikatürlerde Alman İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu, ortak rakiplerine karşı giriştiği mücadelelerde yüceltilmiştir. Çanakkale Zaferi ile birlikte Alman İmparatorluğu'nda propaganda boyutunda kullanılan bir diğer zafer, Kut'ül Amare Zaferi olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nda Birleşik Krallık'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan Bağdat'ı ele geçirmek için giriştiği saldırının Selmân-ı Pak Muharebesi'nde yenilgiyle sonuçlanması akabinde Birleşik Krallık ordusu, Kut'a çekilmiş, burada da Osmanlı ordusu tarafından kuşatma altına

alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, 7 Aralık 1915 tarihinde Kut'u kuşatmış ve kuşatma altındaki orduya gelen yardımları da engellemeyi başarmıştır. Uzun süre Osmanlı ordusuna karşı direnen Charles Townshend, nihayetinde 29 Nisan 1916 tarihinde teslim olmuştur (Galbraith, 1984, s. 358). Bu durum, Alman siyasi hiciv dergilerinin Kut'ül Amare Kuşatması'nı karikatürlerine taşımasına ve Kut'ül Amare üzerinden Birleşik Krallık karşıtı propagandaya girişmesine yol açmıştır. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu'nun başarısı uzun sürmemiş ve Townshend'in başarısız hamlesinden sonra 1917 yılında Bağdat, Birleşik Krallık ordusunun eline geçmiştir (Crowley, 2004, s. 336). Bu da Kut'ül Amare Zaferi'nden sonra Irak Cephesi'nin Alman propagandası açısından önemini kaybetmesine yol açmıştır.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN IRAK CEPHESİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMALAR

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun Irak Cephesi'ni ve Kut'ül Amare Kuşatması'nı konu alan çeşitli akademik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda: Popplewell (1990), Irak Cephesi'nde İngiliz istihbaratını; Latter (1994), Irak Cephesi'nde Hint ordusunu; Gardner (2004), Üzen (2008), Şahin (2017), Akandere (2019), Kutü'l-Amare'deki İngiliz ordusundaki Hintli askerleri; Sakin (2010), Irak Cephesi'nde İngiltere ve Osmanlı Devleti arasındaki çarpışmaları; Roy (2010), Irak Cephesi'ndeki harekâtın lojistiğini; Gardner (2013), Townshend'in Bağdat'a ilerleyişini; Berridge ve al-Aboudy (2017), Mezopotamya Seferi'nde Osmanlıcılık'ı; Uygur (2018), Fransız matbuatında Irak Cephesi'ni; Kon (2019), Türk-Alman İttifakı boyutunda Kutü'l-Amare Zaferi'ni; Saka (2019), Kutü'l-Amare'deki İngiliz esirleri; Kaştan (2020), Alman kaynaklarında Selman-ı Pak Muharebesi'ni; Kurt ve Korkmaz (2020), Kapucu (2021), Irak Cephesi'nde havacılık faaliyetlerini incelemiştir.

Kut'ül Amare Kuşatması'nı doğrudan medya boyutunda inceleyen de çeşitli akademik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda Kut'ül Amare Zaferi'ni, Küçükvatan (2013), İngiliz basını ve Özçelik (2015), Türk basını özelinde incelemiştir. Babaoğlu (2022) ise The War Illustrated özelinde propaganda boyutunda Kut'ül Amare Kuşatması'nı ele almıştır.

Çalışmada Kut'ül Amare Kuşatması'nı konu alan literatür incelendiğinde doğrudan Alman propagandası özelinde Kut'ül Amare Kuşatması'nı inceleyen herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Çalışma kapsamında Kut'ül Amare Zaferi'nin Alman mizah dergilerindeki sunumu ele alınarak literatürdeki bu boşluğun bir ölçüde giderilmesi amaçlanmıştır. Bu açıdan çalışma, ele aldığı konu bakımından özgün olma niteliği taşımaktadır.

YÖNTEM

Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nda Alman siyasi hiciv dergilerinin Kut'ül Amare Zaferi'ne bakışının ortaya konulabilmesi için dönemin önde gelen Alman siyasi hiciv dergileri içerisinde yer alan Kladderadatsch (Kladderadatsch, 2024), Lustige Blätter (Lustige Blätter, 2024), Meggendorfer-Blätter (Meggendorfer-Blätter, 2024), Simplicissimus (Simplicissimus, 2024) ve Der wahre Jacob (Der wahre Jacob, 2024) adlı beş siyasi hiciv dergisi incelenmiştir. Çalışmada dergilerin arşivlerine ulaşılmış ve Kut'ül Amare Kuşatması'nın gerçekleştiği 7 Aralık 1915–29 Nisan 1916 tarihleri arasındaki ve 29 Nisan 1916 tarihinde Kut'ül Amare Zaferi'nin kazanılmasını takip eden bir ay içerisindeki karikatürler çalışma kapsamında analiz edilmiştir. Çalışmada karikatürler seçilirken, karikatürlerin tam sayfa olmasına ve eksik bilgi içermemesine dikkat edilmiştir. Bu kapsamda Kladderadatsch, Lustige Blätter, Meggendorfer-Blätter, Simplicissimus'dan ikişer, Der wahre Jacob'dan ise bir karikatür çalışmada incelenmiştir. Çalışmada karikatürlerdeki propaganda mesajlarının kapsamlı şekilde açıklanabilmesi için göstergebilim yöntemi kullanılmıştır. Göstergebilim alanında çeşitli uzmanların öne sürdüğü çeşitli göstergebilim modelleri bulunmaktadır. Çalışmada hem göstergelerin anlamlarının detaylı açıklanabilmesi hem de göstergeler yoluyla kitlelere yönelik çağrının ortaya konulabilmesi için Karl Bühler'in Organon Modeli'nden yararlanılmıştır. Model, anlatımsallık, temsil ve istem olmak üzere üç temel işlevden meydana gelmektedir. Modeldeki anlatımsallık kısmı, iletişim sürecinde hangi göstergelerin kullanıldığını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle mesajın nasıl anlatıldığını, hangi öğelerden yararlandığını içermektedir. Temsil işlevi ise göstergelerde gizli olan anlamları ortaya çıkararak iletişim boyutunda hangi mesajın verilmek istendiğini açıklamaktadır. Göstergelerde anlamlar, kültürden kültüre, bağlamdan bağlama değişebilmektedir. Bu açıdan temsil işlevinde kültürel öğeler üzerinden mesajın kullanıldığı bağlama göre açıklama yapılabilmektedir. İstem, bir diğer adıyla çağrı boyutunda mesajların üzerinden kaynağın alıcıya yönelik etkisi ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Çağrı işlevinde alıcıda ne tür bir değişimin amaçlandığı açıklanmaktadır. Çalışmada karikatürler, sırasıyla modeldeki üç temel işlev üzerinden ele alınmıştır.

Çalışma, Alman siyasi hiciv dergileri üzerinden Alman İmparatorluğu'nun Kut'ül Amare propagandası hakkında bilgi vermesi bakımından alana katkı sağlamaktadır. Bu açıdan çalışma, Birinci Dünya Savaşı propagandası üzerine çalışan araştırmacıların yararlanabileceği bir kaynak olması bakımından önem taşımaktadır.

ANALİZ VE BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla Kladderadatsch, Lustige Blätter, Meggendorfer-Blätter, Simplicissimus ve Der wahre Jacob mizah dergileri incelenmiştir.

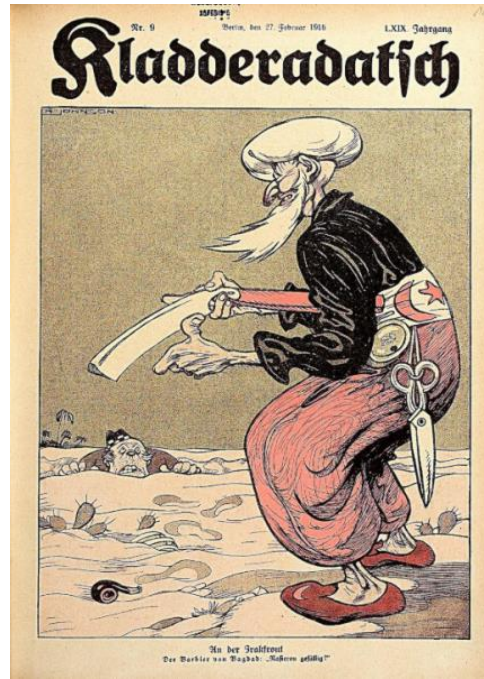
Kladderadatsch Mizah Dergisi

Çalışmanın bu kısmında Kladderadatsch'ın 27 Şubat 1916 ve 14 Mayıs 1916 tarihlerindeki iki karikatürü analiz edilmiştir.

Birincisi

Kladderadatsch'ın birinci karikatürü, 27 Şubat 1916 tarihinde yayımlanmıştır. Karikatürde *An der Irakfront. Der Barbier von Bagdad: "Rassieren gefuellig?"* (Irak cephesinde. Bağdat berberi: tıraş olmak ister misin) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 1. Kladderadatsch mizah dergisi'nin birinci karikatürü

Kaynak: Kladderadatsch, 1916a

Anlatımsallıkta karikatürün ön planında elinde büyük bir ustura, belinde ise makas olan şalvarlı, sarıklı ve sakallı bir erkek resmedilmektedir. Erkeğin bel kısmında hilal ve yıldız bulunmaktadır. Karikatürde sakallı erkeğin ilerisinde, tedirgin şekilde gizlenmekte olan John Bull yer almaktadır. John Bull, 18. yüzyılın başlarındaki ortaya çıkışından 20. yüzyılın başlarına kadar çok sayıda siyasi karikatürde ve benzeri grafik eserde rol alan, genellikle sağlam, orta yaşlı, taşrada yaşayan, neşeli ve pratik bir adam olarak tasvir edilen, Birleşik Krallık kişileştirmesidir. Sakallı erkek ve John Bull'un arasında John Bull yönünde ayak izleri bulunmaktadır. Bunun yanında sakallı erkeğin önünde bir pipo yer almaktadır. Temsilde

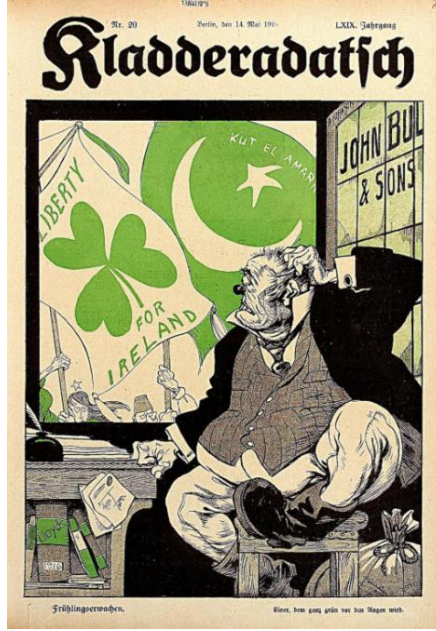

karikatürde hilal ve yıldız göstergeleri üzerinden usturayı tutan kişinin, Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil ettiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan sakal, sarık ve şalvar, Osmanlı İmparatorluğu'nu karikatürlerde temsil ederken sıklıkla kullanılan göstergeler olmuştur. John Bull, karikatürlerde Birleşik Krallık'ı temsil eden kişileştirmedir. Bu açıdan karikatürde John Bull, Birleşik Krallık'ı temsil etmektedir. Karikatürdeki büyük ustura ve *An der Irakfront. Der Barbier von Bagdad: "Rassieren gefaellig?"* (Irak cephesinde. Bağdat berberi: tıraş olmak ister misin) yazısıyla Birleşik Krallık'ın Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Irak'taki yenilgisinin konu alındığı anlaşılmaktadır. Karikatürde John Bull yönünde ayak izleri ve yerde bulunan pipo üzerinden Birleşik Krallık'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan kaçtığı izlenimi oluşturulmaktadır. Nitekim karikatür, Osmanlı ordusunun Birleşik Krallık ordusunu Selman-ı Pak Muharebesi'nde yenilgiye uğratmasından sonra yayımlanmıştır. Karikatürün yayımlandığı tarihte de Kut'ül Amare Kuşatması devam etmektedir. John Bull'un saklanması ve tedirgin şekilde resmedilmesi üzerinden Birleşik Krallık ordusunun zor durumda olduğu mesajı verilmektedir. Bağdat berberi, Alman besteci Peter Cornelius'in *Der Barbier von Bagdad* (Bağdat Berberi) adlı 1858 yılında sahnelenen opera eserine çağrışım yapmaktadır. Komedi türündeki opera, bölgeyle özdeşleşmiştir. Bu açıdan Bağdat berberi, bölgenin metonimi olarak ön plana çıkarılmaktadır. Karikatürde Bağdat berberi ifadesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan Bağdat üzerinden Türklere atıf yapılmaktadır. Türkleri temsil eden usturalı Bağdat berberinin mizahi bir dille bir opera eserinden çıkararak İngilizlerle mücadele içine girdiği algısı oluşturulmaktadır. Çağrı işlevi açısından karikatürde Osmanlı İmparatorluğu'nun Birleşik Krallık'ı tedirgin ettiğine ilişkin algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde karikatür üzerinden Alman halkı nezdinde Alman İmparatorluğu'nun Osmanlı İmparatorluğu gibi güçlü bir müttefike sahip olduğuna yönelik düşüncenin oluşmasına zemin hazırlanmaktadır.

İkincisi

Kladderadatsch'ın ikinci karikatürü, 14 Mayıs 1916 tarihinde yayımlanmıştır. Karikatürde *Frühlingserwachen. Einer, dem ganz grün vor den Augen wird* (Bahar uyanışı. Gözleri yeşile dönen kimse) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 2. Kladderadatsch mizah dergisi'nin ikinci karikatürü

Kaynak: Kladderadatsch, 1916b

Anlatımsallıkta karikatürde masa başında oturan ve bir eliyle başını tutan, tedirgin şekilde John Bull resmedilmektedir. Karikatürde John Bull'un arkasında *John Bull & sons* (John Bull ve Oğulları) yazısı yer almaktadır. John Bull'un yanındaki pencerede ise üstünde *Liberty for Ireland* (İrlanda için özgürlük) yazısı bulunan bir bayrak taşıyan, başında yıldız olan bir kadın ve üstünde *Kut el Amara* (Kut'ül Amare) yazısı ve hilal ve ay olan bir bayrak taşıyan fesli bir kişi resmedilmektedir. Temsilde karikatürde "İrlanda için özgürlük" yazılı bayraktan, İrlanda'nın Birleşik Krallık'a karşı bağımsızlık mücadelesi olan Paskalya Ayaklanması'na, "Kut'ül Amare" yazılı bayraktan ise Kut'ül Amare Zaferi'ne atıf yapıldığı anlaşılmaktadır. Karikatür, 24 Nisan 1916–29 Nisan 1916 tarihleri arasında meydana gelen Paskalya Ayaklanması'ndan sonra yayımlanmıştır. Paskalya Ayaklanması sırasında İrlandalı cumhuriyetçiler, Birleşik Krallık'a karşı isyan ederek, İrlanda Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Bunun üzerine Birleşik Krallık, Birinci Dünya Savaşı sırasında isyanla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Diğer yandan karikatür, Kut'ül Amare Kuşatması'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun zaferiyle sonuçlanmasından sonra yayımlanmıştır. Paskalya Ayaklanması ve Kut'ül Amare Zaferi gibi Birleşik Krallık'ı zor duruma düşüren dönemin iki güncel konusuna karikatürde yer verilmiştir. Karikatürde Birleşik Krallık'ı temsil eden John Bull'un bir eliyle başını tutması ve tedirgin olmasıyla Paskalya Ayaklanması ve Kut'ül Amare Zaferi'nin Birleşik Krallık'ı düşürdüğü zor durum anlatılmaya çalışılmıştır. *John Bull & sons* (John Bull ve Oğulları) yazısıyla Birleşik Krallık, bir devlet yerine ticari bir işletme gibi sunulmaktadır. *Liberty for Ireland* (İrlanda için özgürlük) ve

Kut el Amara (Kut'ül Amare) bayrakları üzerinden de ticari işletmede greve giden çalışanlar olduğuna yönelik algı ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde Birleşik Krallık'ın, bir işletme gibi iflas etme riskiyle karşı karşıya olduğu düşüncesi oluşmaktadır. Çağrı boyutunda karikatürde Birleşik Krallık'ın Paskalya Ayaklanması'yla iç sorunla mücadele ettiği anlatılmaktadır. Ayrıca Kut'ül Amare Zaferi üzerinden de Birleşik Krallık'ın dış meseleyle uğraşmak zorunda olduğuna yönelik mesaj verilmektedir. Bu şekilde Alman propagandası, iç ve dış sorunlarla uğraştığından Birleşik Krallık'ın zor durumda olduğuna yönelik düşünce oluşturmaya çalışmaktadır.

Lustige Blätter Mizah Dergisi

Çalışmanın bu kısmında *Lustige Blätter*'in 1916 yılındaki 7. ve 11. sayılarındaki iki karikatürü analiz edilmiştir.

Birincisi

Lustige Blätter'in birinci karikatürü, derginin 1916 yılı 7. sayısında yayımlanmıştır. Karikatürde *Mesopotamien. Alles wiederholt sich nur im Leben: 6000 Jahr nach Adam und Eva werden wieder zwei Sünder aus dem Paradies abgeschoben!* (Mezopotamya. Her şey sadece hayatta tekrarlanır: Âdem ve Havva'dan 6000 yıl sonra iki günahkâr cennetten kovulur!) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 3. *Lustige Blätter* mizah dergisi'nin birinci karikatürü

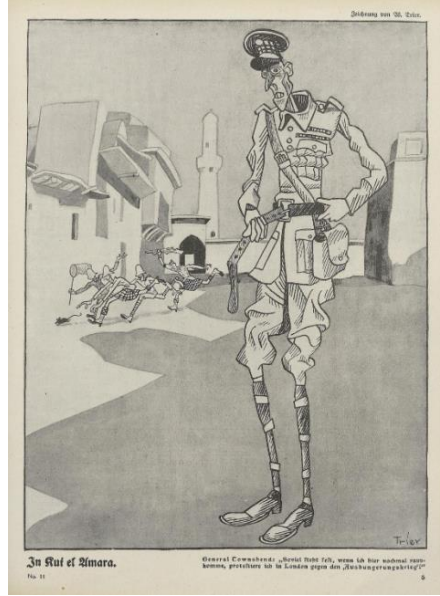
Kaynak: *Lustige Blätter*, 1916a

Anlatımsallıkta karikatürde Osmanlı askeri üniforması içerisinde bir erkek, sağ eliyle bir kılıç tutmakta, sol eliyle ise önünde bulunan İngiliz yerel kıyafeti içerisindeki bir erkeği ve bir kadını işaret etmektedir. Karikatürde resmedilen kişilerin etrafında ağaçlar, bitkiler ve bir yılan bulunmaktadır. Temsilde karikatürde Osmanlı askeri üniforması içerisindeki kişinin Osmanlı İmparatorluğu'nu, İngiliz yerel kıyafeti içerisindeki erkek ve kadının ise Birleşik Krallık'ı temsil ettiği anlaşılmaktadır. Karikatürde Cennet'ten Âdem ve Havva'nın çıkarılması, Birleşik Krallık ordusunun Irak'tan çıkarılmasına benzetilmektedir. Karikatür üzerinden iki günahkâr olarak anlatılan Âdem ve Havva'nın Cennet'ten çıkarıldığı gibi Osmanlı ordusunun da Irak'tan Birleşik Krallık'ı çıkardığı anlatılmaktadır. Bu şekilde karikatürde Birleşik Krallık'ı temsil eden iki kişinin günahkâr şekilde algılanmasına yol açılarak Birleşik Krallık'ın Osmanlı İmparatorluğu tarafından Irak'tan çıkarılması meşrulaştırılmaya çabalanmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes'te Âdem ve Havva'nın yaşadığı cennet bahçesinin Orta Doğu'da olduğu düşünülmektedir. Karikatürdeki Mezopotamya vurgusu, Âdem ve Havva'nın kovulduğu ileri sürülen bölgeden yıllar sonra İngilizlerin kovulduğu belirtilmektedir. Âdem ve Havva'nın işlediği günah sonucu cennetten kovulması gibi İngilizler günahkâr olarak sunulmakta ve tarih tekerrür ederek İngilizler, Mezopotamya'dan Âdem ve Havva'nın çıkması gibi çıkmaktadır. Çağrı boyutunda karikatürde günahkâr söylemiyle Alman kamuoyunda Birleşik Krallık'a yönelik suçlayıcı bir dil kullanılmaktadır. Diğer yandan Osmanlı İmparatorluğu, Birleşik Krallık'ı Irak'tan çıkararak güç olarak sunularak Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlü bir müttefik olarak algılanmasının önü açılmaktadır.

İkincisi

Lustige Blätter ikinci karikatürü, 1916 yılı 11. sayısında yayımlanmıştır. Karikatürde *In Kut el Amara. General Townshend: "Soviel steht fest, wenn ich hier nochmal rauskomme, protestiere ich in London gegen den Aushungerungskrieg!"* (Kut'ül Amare'de. General Townshend: Buradan tekrar çıktığımda Londra'da açlık savaşını protesto edeceğim çok açık!) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 4. Lustige Blätter mizah dergisi'nin ikinci karikatürü

Kaynak: Lustige Blätter, 1916b

Anlatımsallıkta karikatürün ön planında çok zayıf bir şekilde sunulan ve kemerini sıkın İngiliz askeri üniforması giymiş bir kişi resmedilmektedir. Karikatürün arka planında ise bir fare kovalayan bir grup İngiliz askeri üniforması giymiş kişi, evler ve bir minare bulunmaktadır. Temsilde karikatürdeki yazılardan İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişilerin Kut'ül Amare'deki Birleşik Krallık ordusunu temsil ettiği anlaşılmaktadır. Karikatürün arka planındaki minare ve evler ise Kut şehrinin metonimi olarak kullanılmaktadır. Karikatürün ön planındaki kişinin çok zayıf bir şekilde ve kemerini sıkarken resmedilmesiyle Birleşik Krallık ordusunun Kut'ül Amare Kuşatması sırasında yaşadığı açlığa vurgu yapılmaktadır. Diğer yandan karikatürün arka planındaki kişilerin fareyi kovalaması üzerinden de açlıktan bazı askerlerin fareyi yemeye çalıştığına yönelik algı oluşturulmaktadır. Çağrı işlevi açısından karikatürde doğrudan Birleşik Krallık ordusunun Kut'ül Amare'de düştüğü çaresizliğe odaklanılarak dönemin önde gelen güçleri arasında yer alan Birleşik Krallık'ın askeri gücü itibarsızlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Meggendorfer-Blätter Mizah Dergisi

Çalışmanın bu kısmında Meggendorfer-Blätter'in 1915 yılındaki 1305. ve 1916 yılındaki 1324. sayılarındaki iki karikatürü analiz edilmiştir.

Birincisi

Meggendorfer-Blätter'in birinci karikatürü, 1915 yılı 1305. sayısında yayımlanmıştır. Karikatürde *Nach dem Besuch beim Barbier von Bagdad. Goddam, dass mir das gerade jetzt passieren musste, wo ich mein glattes Gesicht so nötig habe!* (Bağdat berberini ziyaret ettikten sonra. Kahretsin, pürüzsüz yüzüme bu kadar ihtiyacım varken bunun başıma gelmesi!) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 5. Meggendorfer-Blätter mizah dergisi'nin birinci karikatürü

Kaynak: Meggendorfer-Blätter, 1915

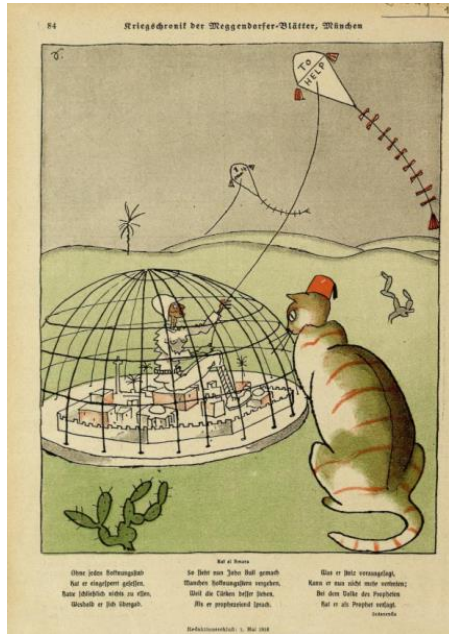
Anlatımsallıkta karikatürün ön planında yüzü kan içerisinde, arkasında tüfek olan, önünde Basra Körfezi yazan bir yerde olan İngiliz askeri üniforması içerisinde bir kişi resmedilmektedir. Karikatürün sağ arka planında ise elinde büyük, kanlı bir ustura olan şalvarlı ve fesli bir kişi ve bu kişinin arkasında da üstünde *Bagdad* (Bağdat) yazan evler ve bir minare bulunmaktadır. Karikatürün sol arka planında ise önünde Persien (İran) yazan sarıklılı, çarıklı ve kılıçlı bir kişi ve önünde Indien (Hindistan) yazan bir kaplan yer almaktadır. Temsilde karikatürde İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişinin Birleşik Krallık'ı, elinde büyük, kanlı bir ustura olan şalvarlı ve fesli kişinin Osmanlı İmparatorluğu'nu, önünde "İran" yazan sarıklılı, çarıklı ve kılıçlı kişinin İran'ı ve önünde "Hindistan" yazan kaplanın ise Hindistan'ı temsil ettiği anlaşılmaktadır. Karikatürdeki evler ve minare ise Bağdat şehrinin metonimi olarak kullanılmaktadır. Kanlı ustura ve İngiliz askeri üniforması içerisinde kişinin yüzündeki kandan, Irak'ta Birleşik Krallık'ın Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yenilgisi konu edilmektedir. İngiliz askeri üniforması içerisinde kişinin Persischer Meerbusen (Basra Körfezi) yazan yerin önünde bulunması ve "Bağdat" yazan yerden uzakta olmasıyla

Birleşik Krallık'ın Bağdat'ı ele geçirmeyi başaramadığı ortaya çıkmaktadır. Karikatürde Kladderadatsch'ın çalışmada incelenen ilk karikatüründe olduğu gibi Cornelius'in *Der Barbier von Bagdad* (Bağdat Berberi) adlı opera eserine atıfta bulunarak mizahi bir dille ustura tutan berber üzerinden İngilizlerin zorlu bir düşmanla mücadele içerisinde olduğu mesajı verilmektedir. Çağrı boyutunda karikatürde Birleşik Krallık'ın yenilgisi üzerinden Alman kamuoyunda Osmanlı İmparatorluğu'nun itibarı artırılmaktadır. Bununla birlikte karikatürde Birleşik Krallık'ın askeri gücü de itibarsızlaştırılmaktadır.

İkincisi

Meggendorfer-Blätter'in ikinci karikatürü, 1916 yılı 1324. sayısında yayımlanmıştır. Karikatürde *Kut el Amara. Ohne jeden hoffnungsstab hat er eingesperrt gesessen, hatte schliesslich nichts zu essen, weshalb er sich übergab. So sieht nun John Bull gemach manchen hoffnungstern vergehen, weil die Türken besser stehen, als er prophezeiend sprach. Was er stolz vorausgesagt, kann er nun nicht mehr vertreten; bei dem Volken des Propheten hat er als Prophet versagt* (Kut'ül Amare. Hiçbir umudu olmadan kilit altında oturdu ve sonuçta yiyecek hiçbir şeyi kalmadı, bu yüzden kustu. John Bull böyle görünüyor, pek çok umut yıldızı sönüp gidiyor, çünkü Türkler daha iyi durumda, kehanet ettiği gibi. Gururla öngördüğü şeyi artık temsil edemez; kâhinlerin kavmi arasında bir kâhin olarak başarısız oldu) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 6. Meggendorfer-Blätter mizah dergisi'nin ikinci karikatürü

Kaynak: Meggendorfer-Blätter, 1916

Anlatımsallıkta karikatürde bir kafesin içerisinde surlarla çevrili bir şehir ve şehre göre devasa boyutta olan İngiliz askeri üniforması içerisindeki bir kişi resmedilmektedir. Kafesin dışında ise İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişiye göre devasa boyutta olan fesli bir kedi yer almaktadır. Karikatürde İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişi, üstünde *to help* (yardım) yazan bir uçurtmayı kafesten dışarı uçurtmaktadır. Temsilde karikatürde İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişinin, Kut'ül Amare'de kuşatma altına alınan Birleşik Krallık ordusunu temsil ettiği anlaşılmaktadır. Karikatürde metalepsis bir anlatım üzerinden Osmanlı İmparatorluğu, fesli kedi üzerinden anlatılmaktadır. Kafesin içerisindeki surlarla çevrili şehir ise Kut şehrinin metonimi olarak kullanılmaktadır. İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişinin kafeste olması üzerinden kedi-kuş benzetmesi yapılarak, Kut'ül Amare'de kuşatılan Birleşik Krallık ordusu, kapana kısılan bir kuş gibi sunulmaktadır. Karikatürde kapandan dışarı doğru uçurulan ve üstünde “yardım” yazılı olan uçurtma ise Kut'ül Amare'de kuşatılan Birleşik Krallık ordusunun yardım arayışını temsil etmektedir. Çağrı boyutu açısından karikatürde Birleşik Krallık'ın Kut'ül Amare'deki çaresizliğine odaklanılarak Alman kamuoyunda Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri gücü vurgulanmaktadır.

Simplicissimus Mizah Dergisi

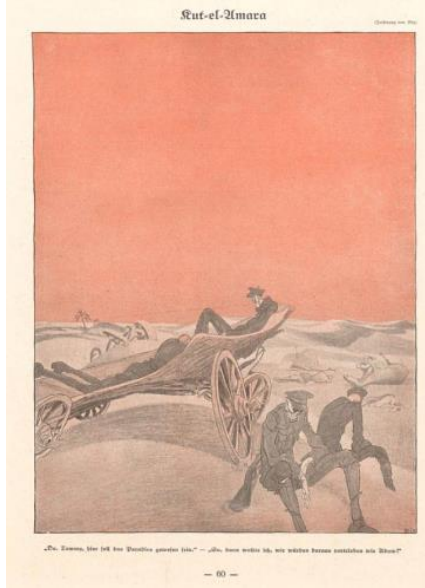
Çalışmanın bu kısmında Simplicissimus'un 2 Mayıs 1916 ve 16 Mayıs 1916 tarihlerindeki iki karikatürü analiz edilmiştir.

Birincisi

Simplicissimus'un birinci karikatürü, 2 Mayıs 1916 tarihinde yayımlanmıştır. Karikatür, *Kut-el-Amara* (Kut'ül Amare) başlığını taşımaktadır. Karikatürde *Du Tommy, hier soll das Paradies gewesen sein. - So, dann wollte ich, wir würden daraus vertrieben wie Adam!* (Sen, Tommy, burası cennet olmalı. O halde keşke Âdem gibi biz de oradan kovulsaydık!) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 7. Simplicissimus Mizah Dergisi'nin birinci karikatürü

Kaynak: Simplicissimus, 1916a

Anlatımsallıkta karikatürde İngiliz askeri üniforması içerisinde bitkin oldukları izlenimi verilen dört kişi resmedilmektedir. Temsilde karikatürde resmedilen İngiliz askeri üniforması içerisindeki kişilerin Kut'ül Amare'de kuşatılan Birleşik Krallık ordusunu temsil ettiği anlaşılmaktadır. Karikatürde askerlerin bitkin olması üzerinden Kut'ül Amare'deki Birleşik Krallık ordusunun yaşadığı zor durum anlatılmaktadır. Karikatürde Lustige Blätter'in incelenen birinci karikatüründe olduğu gibi Âdem ve Havva vurgusu yapılmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes'te Âdem ve Havva'nın yaşadığı cennet bahçesinin olduğu düşünülen Orta Doğu'da İngiliz askerlerinin, Osmanlı ordusuna karşı çok zor durumda olduğu, bu nedenle cennet olduğu düşünülen yerden Adem gibi çıkarılmaya bir İngiliz askerinin razı olabildiği mesajı verilmektedir. Bu açıdan karikatürde İngiliz askerlerinin Kut'ül Amare'de yaşadığı açlığın ve kuşatma koşullarının İngiliz askerlerinin direnişi önemli ölçüde kırdığına yönelik düşünce oluşmaktadır. Çağrı işlevi açısından karikatürde Birleşik Krallık'ın Kut'ül Amare'de Osmanlı İmparatorluğu'na karşı koymakta zorlandığı anlatılarak Alman kamuoyunda Birleşik Krallık ordusunun gücü itibarsızlaştırılmaktadır.

İkincisi

Simplicissimus'un ikinci karikatürü, 16 Mayıs 1916 tarihinde yayımlanmıştır. Karikatür, *Kut-el-Amara* (Kut'ül Amare) başlığını taşımaktadır. Karikatürde *Wüstenkönig war der Löwe* (Çöl kralı aslandı) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 8. Simplificissimus Mizah Dergisi'nin İkinci Karikatürü

Kaynak: Simplificissimus, 1916b

Anlatımsallıkta karikatürde bedevi kıyafetleri içerisindeki, tüfek taşıyan, at üstünde bir kişi, arkasından ön ayakları bağlı, arkasında yıpranmış bir Birleşik Krallık bayrağı olan, zayıf bir aslanı çekmektedir. Karikatürün arka planında ise evler yer almaktadır. Temsilde karikatürde yer alan arkasında yıpranmış bir Birleşik Krallık bayrağı olan aslanın, “Kut’ül Amare” başlığından, Kut’ül Amare’deki Birleşik Krallık ordusunu temsil ettiği anlaşılmaktadır. Aslan, kimi siyasi karikatürlerde Birleşik Krallık’ı temsil etmek için kullanılan bir metaforudur. Metalepsis bir anlatımdan yararlanılarak aslanın gücü ve çevikliği üzerinden Birleşik Krallık’a atıf yapılmaktadır. Bu açıdan *Wüstenkönig war der Löwe* (Çöl kralı aslandı) ifadesi ve tutsak edilmiş zayıf bir aslan üzerinden Birleşik Krallık’ın bölgedeki liderliğini kaybettiği mesajı verilmektedir. Karikatürde aslanın ön ayaklarının bağlı olması üzerinden Osmanlı ordusunun, Kut’ül Amare’de Birleşik Krallık ordusunu esaret altına alması konu edilmektedir. Birleşik Krallık bayrağının yıpranmış olması ve aslanın zayıf olması üzerinden de Birleşik Krallık ordusunun Kut’ül Amare Kuşatması sırasında yaşadığı zorluk ortaya konulmaktadır. Çağrı boyutunda karikatürde doğrudan Birleşik Krallık’ın gücü hedef alınmakta ve Kut’ül Amare’de Birleşik Krallık ordusunun teslim olması üzerinden doğrudan Alman halkı nezdinde Birleşik Krallık’ın askeri gücü itibarsızlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Der Wahre Jacob Mizah Dergisi'nin Karikatürü

Der wahre Jacob’un karikatürü, 18 Şubat 1916 tarihinde yayımlanmıştır. Karikatür, *John Bull beim Zahnarzt* (John Bull dişçide) başlığını taşımaktadır. Karikatürde *Da sind noch mehr kranke Zähne im*

Gebiss, die müssen alle heraus! (Dişlerinizde daha da çürük dişler var, hepsinin çıkması gerekiyor!) yazısı bulunmaktadır.

Görsel 9. Der wahre Jacob Mizah Dergisi'nin Karikatürü

Kaynak: Der wahre Jacob, 1916

Anlatımsallıkta karikatürde bir koltukta oturmuş ve ağzını açmış John Bull yer almaktadır. Karikatürde John Bull'un karşısında ise başında hilalli bir sarık olan, elinde kerpeten bulunan bir kişi resmedilmektedir. John Bull'un yanındaki sehpanın üstünde ise *Gallipoli* (Çanakkale) ve "Irak" yazan iki diş yer almaktadır. Temsilde karikatürde başında hilalli sarık olan kişinin, Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil ettiği anlaşılmaktadır. John Bull'un yanındaki sehpanın üstünde ise "Çanakkale" ve "Irak" yazan iki diş, sırasıyla Çanakkale Savaşı'na ve Kut'ül Amare Kuşatması'na atıfta bulunmaktadır. Birleşik Krallık'ı temsil eden John Bull'un dişlerini çekmesi üzerinden Osmanlı İmparatorluğu'nun Birleşik Krallık'a karşı kazandığı zaferlere vurgu yapılmaktadır. Karikatürdeki "Dişlerinizde daha da çürük dişler var, hepsinin çıkması gerekiyor!" yazılı açıklamasıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun Birleşik Krallık'a karşı zaferlerinin devam edeceğine yönelik algı oluşturulmaktadır. Çağrı işlevi açısından karikatürde Kut'ül Amare Zaferi'yle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun Birleşik Krallık'a karşı kazandığı Çanakkale Savaşı hatırlatılarak Alman kamuoyunda Birleşik Krallık'ın Osmanlı İmparatorluğu'na karşı başarı elde edemeyen bir ülke olarak algılanmasının önü açılmaktadır.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'nın başında Alman İmparatorluğu'nun yanında müttefik olarak yalnızca Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yer almış, buna karşılık imparatorluk, dönemin önde gelen güçleri arasında yer alan Birleşik Krallık, Rusya, Fransa ve Japonya'ya karşı mücadele içerisine girmek zorunda kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Alman İmparatorluğu'nun yanında savaşa girmesi, hem Alman İmparatorluğu'nun cephelerdeki ağırlığının hafiflemesini hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun elde ettiği zaferlerin Alman kamuoyunda propaganda malzemesi haline gelmesini sağlamıştır. Çalışmada incelenen Alman siyasi hiciv dergilerinde de Osmanlı İmparatorluğu'nun Birleşik Krallık'a karşı kazandığı Kut'ül Amare Zaferi'nin etkili bir propaganda malzemesi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Karikatürlerde doğrudan Kut'ül Amare'de Birleşik Krallık'ın Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yenilgisine odaklanılarak Alman kamuoyunda Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri gücünü yücelten, Birleşik Krallık'ın ise askeri gücünü itibarsızlaştıran söylemlere yer verilmiştir. Ele alınan karikatürlerde her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu yüceltilse de karikatürlerde Osmanlı İmparatorluğu'nu farklılaştıran oryantalist imgeler de kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusunun kıyafetinde geçmiş dönemlere göre köklü dönüşümler olmasına karşılık Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil eden kişiler, genel olarak fes, sarık ve şalvarla resmedilmiştir. Dergilerdeki karikatürlerde kimi zaman Birleşik Krallık, zayıf bir aslan, tedirgin John Bull kişileştirmesi üzerinden ya da kovulan, bitkin, çaresiz, zayıf ve yaralı İngilizler tarafından sunulmuştur. Karikatürlerde Birleşik Krallık, Osmanlı İmparatorluğu'ndan çekinen bir ülke imajıyla yansıtılırken, Osmanlı İmparatorluğu ise Birleşik Krallık'ı kolayca yenilgiye uğratabilen bir ülke olarak resmedilmiştir.

İncelenen dergilerdeki karikatürlerde Türkler, çeşitli temsiller üzerinden resmedilmiştir. Berber olarak yansıtılan bir karikatürde Birleşik Krallık'a yönelik "tıraş olmak ister misin?" söylemi ön plana çıkarılırken, berber olarak sunulan bir başka karikatürde de bir İngiliz askerinin "pürüzsüz yüzüme bu kadar ihtiyacım varken bunun başıma gelmesi!" söylemine yer verilmiştir. Bir diğer karikatürde de dışçı şekilde resmedilen Türkün, "Dişlerinizde daha da çürük dişler var, hepsinin çıkması gerekiyor!" söylemiyle John Bull'un dişlerini çektiği anlatılmıştır. Bununla birlikte Türkler, İngilizleri Mezopotamya'dan kovan bir asker üzerinden temsil edilmiştir. Birleşik Krallık'a yönelik "Bahar uyanışı", söylemiyle İngilizlerin sorunlarla mücadele ettiği, "Çöl kralı aslandı" söylemiyle Birleşik Krallık'ın hakimiyetinin sarsıldığı, "biz de oradan kovulsaydık" söylemiyle İngilizlerin zor durumda olduğu, "Londra'da açlık savaşını protesto edeceğim" söylemiyle Kut'ül Amare'deki İngilizlerin açlıkla karşı karşıya olduğu, "iki günahkâr cennetten kovulur" söylemiyle de İngilizlerin bölgeden çıkarılmaya çalışıldığı anlatılmıştır. Bu bağlamda

karikatürlerdeki söylem ve görsellerle Türkler, baskın ve egemen rollerle sunulurken, İngilizler ise çaresiz şekilde resmedilmiştir.

Çalışmada analiz edilen karikatürlerde Birleşik Krallık, çaresiz, başarısız ve tedirgin ülke imajıyla Alman kamuoyuna yansıtılmıştır. Karikatürler üzerinden Birleşik Krallık'ın Birinci Dünya Savaşı'nı kazanacak bir güce sahip olmadığına ve Osmanlı İmparatorluğu'nu işgal edemeyeceğine yönelik algılar oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmadaki bulgular üzerinden Alman propagandasının siyasi hiciv dergilerinde Alman kamuoyunda Birleşik Krallık'ın askeri gücünü itibarsızlaştırarak Alman İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nı kazanacağına yönelik inancı arttırmaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Batı Cephesi'nde kilitlenen savaş döneminde Alman propagandası, Birleşik Krallık'ın askeri gücünü itibarsızlaştırma propagandasını Osmanlı İmparatorluğu'nun Kut'ül Amare Zaferi ile meşrulaştırmaya çalışmıştır. Diğer yandan Alman propagandası, Kut'ül Amare Zaferi üzerinden Osmanlı İmparatorluğu'nu yücelten söylemlere yer vererek Alman kamuoyunda Alman İmparatorluğu'nun güçlü bir müttefike sahip olduğuna yönelik algı oluşturma çabasına girmiştir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı öncesi meydana gelen Balkan Savaşları sırasında Osmanlı İmparatorluğu, bir dönem egemenliği altında bulunan Balkan Devletleri'ne karşı ağır bir yenilgi almış ve imparatorluğun imajı dünya çapında önemli bir itibar kaybına uğramıştır. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu'nun Çanakkale Savaşı'nda kazandığı zafer, Alman propagandasının Alman kamuoyunda Osmanlı askeri gücünün rüştünü ispatlamasında önemli bir rol oynamış, Çanakkale Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun Kut'ül Amare'de kazandığı zafer de Alman propagandası tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik olumlu imajın perçinlenmesi sürecine önemli bir katkı sunmuştur. Çalışmada incelenen siyasi hiciv dergileri, bu propagandayı karikatürlerdeki yazılı ve görsel mesajlar üzerinden etkili bir şekilde yapmaya çalışmıştır.

YAZAR BEYANI / AUTHOR STATEMENT

Araştırmacılar makaleye ortak olarak katkıda bulunduğunu bildirmiştir. Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Researchers have jointly contributed to the article. Researchers have not declared any conflict of interest.

KAYNAKÇA

Akandere, O. (2019). Kutü'l Amare'de esir alınan İngiliz ordusundaki Hintli Müslüman askerlerin durumu. *BELLEK Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 53-68.

- Babaoğlu, R. (2022). Propaganda ve mistisizm: The War Illustrated'a göre İngiltere'nin Mezopotamya harekâtı ve Kût'ül Amâre kuşatması. *Belgi Dergisi*, (24), 285-299.
- Berridge, W. J., & al-Aboody, S. (2017). The battle of Sha'iba, 1915: Ottomanism, British imperialism and Shia religious activism during the Mesopotamian campaign. *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 45(4), 630-651.
- Crowley, P. T. (2004). Operational lessons of the Mesopotamia campaign, 1914–18. *Defence Studies*, 4(3), 335-360.
- Der wahre Jacob (1916). Der wahre Jacob Mizah Dergisi'nin 18 Şubat 1916 Tarihli Sayısı. <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/wj1916/0040/image,info> adresinden erişildi.
- Der wahre Jacob (2024). Der wahre Jacob Dergisi. <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/wj> adresinden erişildi.
- Doyle, P., & Bennett, M. R. (1999). Military geography: The influence of terrain in the outcome of the Gallipoli Campaign, 1915. *Geographical Journal*, 165(1), 12-36.
- Galbraith, J. S. (1984). No man's child: The campaign in Mesopotamia, 1914–1916. *The International History Review*, 6(3), 358-385.
- Gardner, N. (2004). Sepoys and the siege of Kut-al-Amara, December 1915-April 1916. *War in History*, 11(3), 307-326.
- Gardner, N. (2013). Charles Townshend's advance on Baghdad: The British offensive in Mesopotamia, September–November 1915. *War in History*, 20(2), 182-200.
- IMDB (2018-2019). Mehmetçik Kut'ül Amare, <https://www.imdb.com/title/tt7440366/> adresinden erişildi.
- Kapucu, D. (2021). Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Harbi Irak Cephesi'ndeki hava harp gücü ve faaliyetleri. *BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 2021(2), 75-96.
- Kaştan, Y. (2020). Alman kaynaklarına göre I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Selman-ı Pak muharebeleri. *Journal of International Social Research*, 13(74), 162-173.
- Keleş, N. (2016). Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrasında Almanlarda Türk İmgesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 113-142.
- Kladderadatsch (1916a). Kladderadatsch Mizah Dergisi'nin 27 Şubat 1916 tarihli sayısı. https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/kla1916/0119/image,info#col_thumbs adresinden erişildi.
- Kladderadatsch (1916b). Kladderadatsch Mizah Dergisi'nin 14 Mayıs 1916 tarihli sayısı. https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/kla1916/0279/image,info#col_thumbs adresinden erişildi.
- Kladderadatsch (2024). Kladderadatsch Dergisi. <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/kla> adresinden erişildi.
- Kon, K. (2019). Kut'ül Amare zaferinde Alman faktörü: Birinci Dünya Savaşı'ndaki Türk-Alman ittifakının Irak Cephesi'ndeki yansımaları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15(29), 87-122.

- Kurt, D., & Korkmaz, E. (2020). Birinci Dünya Savaşı Irak Cephesi'nde karşıt güçlerin havacılık faaliyetlerinin analizi. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 18(32), 31-70.
- Küçükvatan, M. (2013). İngiliz basınında Osmanlının Kut'ül-Amare zaferi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(26), 55-85.
- Latter, E. (1994). The Indian Army in Mesopotamia 1914-1918. *Journal of the Society for Army Historical Research*, 72(290), 92-102.
- Lustige Blätter (1916a). Lustige Blätter Mizah Dergisi'nin 1916 yılı 7. sayısındaki karikatür, <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/lb31/0108/image,info> adresinden erişildi.
- Lustige Blätter (1916b). Lustige Blätter Mizah Dergisi'nin 1916 yılı 11. sayısındaki karikatür, <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/lb31/0176/image,info> adresinden erişildi.
- Lustige Blätter (2024). Lustige Blätter Mizah Dergisi. <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/lb> adresinden erişildi.
- McKale, D. M. (1993). Germany and the Arab question in the first world war. *Middle Eastern Studies*, 29(2), 236-253.
- Meggendorfer-Blätter (1915). Meggendorfer-Blätter Mizah Dergisi'nin 1915 yılı 1305. sayısındaki karikatürü, <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/meggendorfer103/0201/image,info> adresinden erişildi.
- Meggendorfer-Blätter (1916). Meggendorfer-Blätter Mizah Dergisi'nin 1916 yılı 1324. sayısındaki karikatürü. <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/meggendorfer105/0094/image,info> adresinden erişildi.
- Meggendorfer-Blätter (2024). Meggendorfer-Blätter Mizah Dergisi. <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/meggendorfer> adresinden erişildi.
- Özçelik, M. (2015). Kut'ül Amare zaferinin Türk basınına yansımaları. *Electronic Turkish Studies*, 10(9), 367-388.
- Popplewell, R. (1990). British intelligence in Mesopotamia 1914–16. *Intelligence and National Security*, 5(2), 139-172.
- Roy, K. (2010). From defeat to victory: Logistics of the campaign in Mesopotamia, 1914–1918. *First World War Studies*, 1(1), 35-55.
- Saka, A. (2019). Irak Cephesinde Türk İngiliz mücadelesi ve Kütü'l-Amare'den Aksaray'a İngiliz esirleri. *The Journal of Academic Social Science*, 4(35), 688-697.
- Sakin, S. (2010). Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesinde Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki çarpışmalar (1915). *Gazi Akademik Bakış*, (07), 133-152.
- Simplicissimus (2016a). Simplicissimus'un Mizah Dergisi'nin 2 Mayıs 1916 tarihli sayısı. <http://www.simplicissimus.info/index.php?id=6>, adresinden erişildi.

- Simplicissimus (2016b). Simplicissimus'un Mizah Dergisi'nin 16 Mayıs 1916 tarihli sayısı. <http://www.simplicissimus.info/index.php?id=6>, adresinden erişildi.
- Simplicissimus (2024). Simplicissimus Mizah Dergisi. <http://www.simplicissimus.info/index.php?id=5>, adresinden erişildi.
- Şahin, H. (2017). Bir İngiliz-Türk savaşında Hintli askerler: Kût'ül-Amâre'de sosyal bir dram. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(13), 1-23.
- Uygur, F. (2018). Fransız matbuatına göre I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesinde Medâyin muharebeleri Kûtü'l-Amâre. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 58(1), 390-408.
- Üzen, İ. (2008). Türklerin Kut'ül-Amare kuşatması sırasında İngiliz ordusunda bulunan Hintli askerlerin tutumu (Aralık 1915-Nisan 1916). *Gazi Akademik Bakış*, (03), 81-102.
- Zürcher, E. J. (2019). Young Turk governance in the Ottoman Empire during the First World War. *Middle Eastern Studies*, 55(6), 897-913.